

Εκπαίδευση των Βιβλιοθηκονόμων επί των Αναπηρικών Ζητημάτων

Άννα Κουλικουρδη - Βιβλιοθηκονόμος • E-mail: anna.koulikourdi@gmail.com

Σε μια εποχή όπου τα άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ) έχουν συγκεντρώσει το διεπιστημονικό ενδιαφέρον και έχουν αποτελέσει σοβαρότατο κοινωνικό θέμα, αναρωτιέται κανείς ποιά είναι η εκπαίδευση και επιμόρφωση που λαμβάνουν οι βιβλιοθηκονόμοι για τη μειονοτική αυτή ομάδα, τις ανάγκες και γενικότερα τα αναπηρικά ζητήματα (disability issues) στο σύνολό τους.

Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν επικριθεί κατά καιρούς ότι ερμηνεύουν τις πληροφοριακές ανάγκες των ΑμεΑ με στερεότυπο τρόπο, χρησιμοποιώντας το “ιατρικό” μοντέλο της αναπηρίας (το οποίο εστιάζει στην αναπηρία και στον περιορισμό των επιδράσεών της). Για να αποκτήσει όμως το προσωπικό θετική διάθεση απέναντι στα ΑμεΑ, πρέπει να υιοθετεί το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας. Σύμφωνα με αυτό το προσωπικό εστιάζει στο τι μπορούν να κάνουν τα ΑμεΑ (και όχι στο τι δεν μπορούν) και κατανοεί ότι το πρόβλημα δημιουργείται επειδή η ίδια η βιβλιοθήκη αδυνατεί να φιλοξενήσει χρήστες με ποικίλες ανάγκες και όχι λόγω της αναπηρίας του ίδιου του χρήστη. Παραδείγματος χάρη, ένα άτομο σε αναπηρικό αμαξίδιο δεν είναι ανάπηρο σε μια βιβλιοθήκη που διαθέτει ασανσέρ και ράμπες. Παρομοίως, ένα Κωφό άτομο δεν είναι ανάπηρο σε μια βιβλιοθήκη όπου ο βιβλιοθηκονόμος χρησιμοποιεί τη νοηματική γλώσσα.

Επειδή όμως οι περισσότεροι βιβλιοθηκονόμοι σκέφτονται με το ιατρικό μοντέλο, λόγω βαθιά ριζωμένων προκαταλήψεων ή ανεπαρκούς εκπαίδευσης στις σχολές βιβλιοθηκονομίας, συνήθως σκέφτονται λανθασμένα ή αναπτύσσουν αυθαίρετες εικασίες για τους χρήστες με

αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, πολλοί βιβλιοθηκονόμοι έχουν την εσφαλμένη εντύπωση ότι τα άτομα με προβλήματα ακοής δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης στην έντυπη πληροφορία και γι' αυτό κρίνουν ότι δεν χρειάζονται ειδικές υπηρεσίες πληροφόρησης.

Σε καμία όμως περίπτωση, οι ανάγκες, οι φιλοδοξίες και οι προσδοκίες των ΑμεΑ δεν πρέπει να εικάζονται. Το προσωπικό πρέπει πάντα να ρωτάει και να μην λαμβάνει ποτέ αποφάσεις εκ μέρους ή ερήμην των ΑμεΑ. Η άγνοια, εκτός από τα παραπάνω, μπορεί να κάνει τους βιβλιοθηκονόμους να αισθάνονται αμήχανα ή να ντρέπονται να βοηθήσουν τους χρήστες με αναπηρία. Επίσης, μια αρνητική εμπειρία με έναν τέτοιο χρήστη μπορεί να κλονίσει την αυτοπεποίθηση του βιβλιοθηκονόμου και να τον αποθαρρύνει να του παρέχει την επόμενη φορά βοήθεια. Σε κάποιο βαθμό σκέφτεται ή φοβάται μήπως προσβάλει τον άνθρωπο με την αναπηρία και τα δικαιώματά του, διότι παρόλο που μπορεί να έχει καλές προθέσεις, στην πράξη καμιά φορά οδηγείται σε εσφαλμένους χειρισμούς.

Όταν ο βιβλιοθηκονόμος φέρεται αμήχανα, αντίστοιχα και ο χρήστης με την αναπηρία που χρειάζεται βοήθεια για να βρει π.χ. ένα άρθρο, θα αισθανθεί ακόμη πιο άβολα όταν έχει μπροστά του ένα προβληματισμένο βιβλιοθηκονόμο που απολογείται για τυχόν καθυστερήσεις στην εξυπηρέτηση ή για την άγνοιά του για κάποια πράγματα. Ούτως ή άλλως, ο χρήστης με την αναπηρία πάντα νιώθει κάποια μικρή ενόχληση όταν ο βιβλιοθηκονόμος ψάχνει να βρει την πληροφορία εκ μέρους του, διότι θα προτιμούσε να το κάνει μόνος του. Σίγουρα όμως

το κατανοεί και είναι ευγνώμων όταν το προσωπικό της βιβλιοθήκης δουλεύει φιλόπονα να του βρει το υλικό που θέλει..

Με τη βοήθεια της επιμόρφωσης, οι βιβλιοθηκονόμοι θα πάψουν να θεωρούν τους χρήστες με αναπηρία "μπελαλίδικους", προβληματικούς, δύσκολους στη μεταχείριση και λιγότερο "ενδιαφέροντες" από τους αρτιμελείς. Θα σταματήσουν να εστιάζουν μόνο στους ευνοημένους από τη φύση ή τους μορφωμένους και θα αρχίσουν να αντιμετωπίζουν τα ΑμεΑ ως πρόκληση και όχι ως πρόβλημα ή βάρος.

Προκειμένου να καταργηθούν οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα και η άγνοια που συνοδεύουν τις αναπηρίες στη δυτική κοινωνία, χρειάζεται εκπαίδευση του προσωπικού ώστε να ευαισθητοποιηθεί και να νιώσει άνετα κατά την αλληλεπίδρασή του με τα ΑμεΑ π.χ. να κοιτά πρόσωπο με πρόσωπο τους Κωφούς φοιτητές που διαβάζουν τα χείλη του βιβλιοθηκονόμου, να αναγνωρίζει πιθανές δυσκολίες δυσλεξικών φοιτητών με την δεκαδική ταξινόμηση, τα σύμβολα ή τις αριθμητικές σειρές, κ.ο.κ. Η εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων μπορεί να είναι καταλυτικής σημασίας διότι μπορεί να απαλύνει την αμηχανία πολλών χρηστών που νιώθουν φοβισμένοι όταν χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη.

Ωστόσο, η προσαρμογή των βιβλιοθηκονόμων σε μια σύγχρονη απελευθερωτική οπτική, δεν μπορεί να επιβληθεί ούτε να αναπυχθεί από τη μια στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται στρατηγική και σταδιακά βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση, με βασικό εργαλείο τη γνώση. Επιπλέον, πέρα από την επιμόρφωση που λαμβάνει το προσωπικό, πρέπει οπωσδήποτε να έρχεται και σε άμεση επαφή με τα ΑμεΑ. Εκτός από την εκπαίδευση, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να αφιερώνουν χρόνο στους χρήστες με αναπηρία. Δεν είναι λίγες οι φορές που το προσωπικό βιβλιοθηκών αντιμετωπίζει προβλήματα στην εξυπηρέτηση ΑμεΑ, κυρίως σε θέματα επικοινωνίας και χρόνου που απαιτείται για να βοηθήσουν άτομα σε αναπηρικά αμαξίδια, κ.ά. Για τα ΑμεΑ είναι πολύ σημαντικό να έχουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο με το οποίο να επικοινωνούν, να συζητούν εμπιστευτικά ή και προσωπικά ζητήματα με τον βιβλιοθηκονόμο και εκείνος να τους βοηθά να λαμβάνουν ό,τι χρειάζονται από τη βιβλιοθήκη.

Σε τέτοιες περιπτώσεις, η βιβλιοθήκη μπορεί να πάρει την πρωτοβουλία και να προσκαλέσει στο χώρο της ένα δυσλεξικό άτομο να μιλήσει για την αναπηρία του και τις εμπειρίες του ως χρήστης της βιβλιοθήκης. Άλλη πρωτοβουλία είναι η προετοιμασία ενός βίντεο, το οποίο θα ευαισθητοποιεί και θα ενημερώνει το προσωπικό των βιβλιοθηκών για ένα ευρύ φάσμα αναπηριών (κάτι το οποίο έκανε η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μπρίστολ στη Βρετανία). Επίσης, αρκετές βιβλιοθηκονομικές ενώσεις όπως η SCURL ή το CALIM, παρέχουν κατευθυντήριες οδηγίες για το προσωπικό των βιβλιοθηκών μελών τους όσον αφορά την εξυπηρέτηση των ΑμεΑ (Charles & Foster, 2004).

Ένα ακόμη καθήκον του βιβλιοθηκονόμου είναι να διδάσκει τον χρήστη με αναπηρία τη διαδικασία έρευνας (research process). Σκοπός του προσωπικού δεν είναι να κάνει τις αναζητήσεις εκ μέρους των ΑμεΑ, να επιλέγει τις κατάλληλες εγγραφές, κ.ά. αλλά να τους διδάσκει να εκτελούν την έρευνα μόνοι τους. Ο χρήστης πρέπει να

μάθει τι άρθρα χρειάζεται για συγκεκριμένη έρευνα, τα χαρακτηριστικά των θεματικών επικεφαλίδων, πώς να ξεχωρίζει τη μια θεματική επικεφαλίδα από την άλλη, κτλ. Οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει πάντα να αφήνουν περιθώρια λαθών στα ΑμεΑ, εξηγώντας τους ότι το να μάθει κανείς να διεξάγει έρευνα είναι μια δεξιότητα την οποία αποκτά μέσα από πολλαπλά και διαδοχικά βήματα. Με αυτόν τον τρόπο καταφέρνει να μειώνει την ανησυχία του φοιτητή με αναπηρία και του δείχνει ότι δεν είναι σημάδι αποτυχίας όταν δεν αναζητά σωστά το θέμα που τον ενδιαφέρει.

Δείχνοντας στους χρήστες τον δελτικοκατάλογο ή τον on-line κατάλογο της βιβλιοθήκης και τον τρόπο χρήσης του, τα ΑμεΑ συγκρατούν την πληροφορία αυτή και συχνά τη μεταφέρουν και στους ισότιμους τους. Επίσης, έχει διαπιστωθεί πως ένα άτομο με αναπηρία γλιτώνει 2-3 ώρες όταν δουλεύει με το βιβλιοθηκονόμο παρά με ένα αναγνώστη επί πληρωμή, ο οποίος πιθανότατα δεν έχει διεξάγει ποτέ του έρευνα. Γι' αυτό το λόγο η βιβλιοθήκη πρέπει να επιδιώκει την αυτόνομη πρόσβαση παρά την πρόσβαση με τη διαμεσολάβηση των άλλων.

Η σημασία της εκπαίδευσης των βιβλιοθηκονόμων τονίζεται στα περισσότερα δημοσιεύματα, μελέτες και γενικότερα στη διεθνή βιβλιογραφία (Evans, 2000; Mates, 2004). Χαρακτηριστικά το 2002 στο συνέδριο της PLA (Public Library Association) στην Αριζόνα ένας ομιλητής τόνισε πως το κλειδί για να καλύψει κανείς επιτυχώς τις ανάγκες των ΑμεΑ είναι η "εκπαίδευση προσωπικού, εκπαίδευση προσωπικού, εκπαίδευση προσωπικού!".

Όσον αφορά όμως στην επίσημη εκπαίδευση του προσωπικού των βιβλιοθηκών για την εξυπηρέτηση των ΑμεΑ, παρόλο που εκατοντάδες βιβλία και άρθρα ασχολούνται με την παροχή υπηρεσιών σε ΑμεΑ, ελάχιστα δημοσιεύματα αναφέρονται σε αυτή.

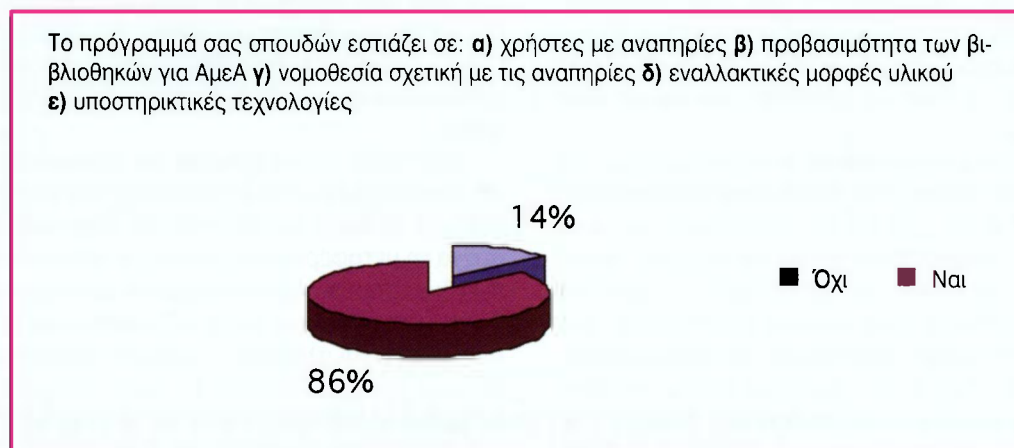
Προκειμένου να διαπιστωθεί η έκταση και το επίπεδο της εκπαίδευσης που λαμβάνουν οι φοιτητές βιβλιοθηκονομίας για ζητήματα αναπηρίας και προσβασιμότητας στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών τους, στις 27 Ιουνίου του 2007 εστάλη ερωτηματολόγιο σε 122 σχολές βιβλιοθηκονομίας σε Αφρική, Ασία, Αυστραλία/ Ωκεανία, Ευρώπη, Μέση Ανατολή, βόρεια Αμερική, Νότια και Κεντρική Αμερική (παράρτημα 7). Τα στοιχεία των σχολών αυτών εντοπίστηκαν από το ευρετήριο "LIS Studies-Library schools, universities and departments".

Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 20 σχολές, εκ των οποίων οι 5 δήλωσαν πως είχε πάψει πλέον να λειτουργεί κάποιο τμήμα βιβλιοθηκονομίας στη σχολή τους. Οι συμμετέχουσες σχετικές σχολές που απάντησαν ήταν 15, αριθμός μικρός που δεν επιτρέπει τη γενίκευση αποτελεσμάτων για όλες τις σχολές, η ανάλυση όμως των δεδομένων τους παρουσιάζει ενδιαφέρον.

Πρώτα από όλα, οι σχολές που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της έρευνας παρέχουν σπουδές βιβλιοθηκονομίας και επιστήμης της πληροφόρησης είτε σε επίπεδο πτυχιακών είτε μεταπτυχιακών είτε διδακτορικών σπουδών ή κάποιο συνδυασμό των παραπάνω.

Στο 1ο ερώτημα, αν δηλαδή το πρόγραμμα σπουδών τους εστιάζει σε: α) χρήστες με αναπηρία β) προσβασιμότητα βιβλιοθηκών για ΑμεΑ γ) νομοθεσία σχετική με τις αναπηρίες δ) εναλλακτικές μορφές υλικού και ε) υπο-

στηρικτικές τεχνολογίες (ΥΤ), είναι ιδιαίτερα αισιόδοξο ότι το 86% απάντησε θετικά (Διάγραμμα 1). Μόνο ένα πανεπιστήμιο συμπλήρωσε πως λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των ΑμεΑ όχι μόνο στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών του αλλά και στις πρακτικές διαχείρισης των αιτήσεών τους, στο σχεδιασμό των ιστοσελίδων τους και σε όλες τις υπηρεσίες που καθιστούν διαθέσιμες στον κάθε φοιτητή.

Διάγραμμα 1: Προγράμματα σπουδών βιβλιοθηκονομίας & αναπηρικά ζητήματα

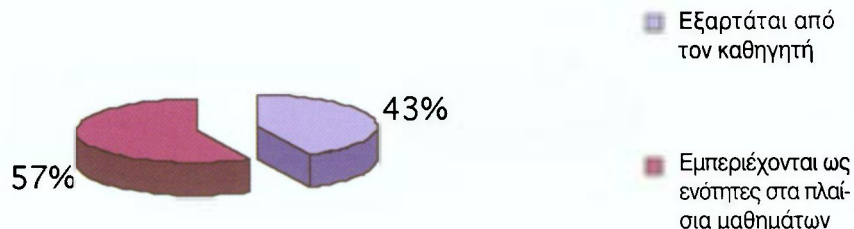
Στο δεύτερο ερώτημα, κατά πόσο δηλαδή υπάρχουν μαθήματα που εστιάζουν σε αναπηρικά ζητήματα, σεμινάρια, εργαστήρια (σεμιναριακή επιμόρφωση), κτλ., το 57% δήλωσε πως τα ΑμεΑ και οι πληροφοριακές τους ανάγκες υπάρχουν ως μικρότερες ενότητες στο πλαίσιο κάποιων μαθημάτων. Υφίστανται δηλαδή ως υποενότητες στο μάθημα π.χ. για την πληροφοριακή συμπεριφορά των χρηστών, για το πληροφοριακό περιβάλλον, για το υλικό και τις συλλογές ή ως υποδιαίρεση σε άλλες διδασκόμενες ενότητες. Ωστόσο καμία σχολή δεν προσφέρει ολοκληρωμένα μαθήματα επί αυτών των θεμάτων. Αυτό σημαίνει ότι ακόμη και οι συντονιστές των ακαδημαϊκών προγραμμάτων, τα ακαδημαϊκά συμβούλια και το προσωπικό που στελεχώνει τις σχολές βιβλιοθηκονομίας δεν έχουν συνειδητοποιήσει τη σοβαρότητα των ζητημάτων αναπηρίας στο χώρο της πληροφόρησης, το βάθος και τη μελέτη που χρήζουν και δεν πιστεύουν ότι μπορούν από μόνα τους να αποτελέσουν ένα αυθύπαρκτο διδασκόμενο μάθημα, που μπορεί να σταθεί και να υποστηριχθεί.

Η εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων μέχρι σήμερα έχει εστιάσει στις “φιλοσοφίες, την οργάνωση και τις ρουτίνες του επαγγέλματος και στους ανθρώπους που χρησιμοποιούν τις βιβλιοθήκες έτσι όπως είναι”, με αποτέλεσμα οι απόφοιτοι να μην ενδιαφέρονται για τους χρήστες με αναπηρία (Leong & Higgins, 2002). Γι’ αυτό ένα τουλάχιστον ειδικό μάθημα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών των σχολών βιβλιοθηκονομίας ώστε να ενημερώνει για τις κατάλληλες υπηρεσίες για τα ΑμεΑ σε όλους τους τύπους βιβλιοθηκών (Velleman, 1980).

Ωστόσο, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί πως η ανάπτυξη ξεχωριστών & αυθύπαρκτων μαθημάτων για τα ΑμεΑ, θα έκανε τους φοιτητές βιβλιοθηκονομίας να διδαχθούν τα αναπηρικά ζητήματα ως κάτι διαφορετικό και ξεχωριστό και να αναπαράγουν και εκείνοι τις μέχρι τώρα συμπεριφορές διάκρισης και στιγματισμού. Γι’ αυτό υπάρχει και εκείνη η πλευρά που πιστεύει πως η αναφορά για τα αναπηρικά ζητήματα και η ενσωμάτωσή τους στο πλαίσιο όλων των μαθημάτων βιβλιοθηκονομίας είναι περισσότερο αποδεκτή από ότι η δημιουργία ενός ξεχωριστού μαθήματος, ολοκληρωτικά αφοσιωμένου σε αυτή την ευπαθή ομάδα.

Το 43% των σχολών αφήνει το θέμα των ΑμεΑ στην κρίση, στο ζήλο και στις γνώσεις του καθηγητή (Διάγραμμα 2). Το αν δηλαδή ένας μελλοντικός βιβλιοθηκονόμος θα μάθει για τις πληροφοριακές ανάγκες των ΑμεΑ ή πιθανούς τρόπους εξυπηρέτησής τους, εξαρτάται από τον καθηγητή, το υπόβαθρό του και τη διάθεση του να ασχοληθεί με τους χρήστες με αναπηρία. Εφόσον απουσιάζουν τέτοια μαθήματα, ο καθηγητής επωμίζεται από μόνος του το βάρος του σχεδιασμού του μαθήματος και την εξεύρεση υποστηρικτικών δικτύων του. Μόνο μια σχολή δήλωσε πως διαθέτει ακαδημαϊκό μέλος που εργάζεται επί των ΥΤ και συζητά τις ανάγκες των ΑμεΑ σε αρκετές τάξεις. Τέλος, αν δεν το κάνει ούτε ο καθηγητής, τότε επαφίεται στο ενδιαφέρον του φοιτητή της βιβλιοθηκονομίας να βρει πληροφορίες για αυτά τα θέματα. Ειδάλλως, πρέπει να τα αντιμετωπίσει όταν θα μπει ο πρώτος χρήστης με αναπηρία στη βιβλιοθήκη στην οποία θα εργαστεί, όπου δεν θα ξέρει πώς να αντιδράσει.

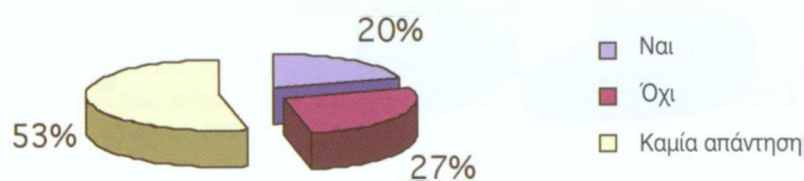
Αν ναι, υπάρχουν: **α)** μαθήματα πάνω σε αυτά τα θέματα **β)** σεμινάρια **γ)** εργαστήρια **δ)** εξαρτάται από τον καθηγητή αν θέλει να μιλήσει για τέτοια θέματα **ε)** ...δηλώστε άλλο τρόπο

Διάγραμμα 2: Μορφές εκπαίδευσης των φοιτητών βιβλιοθηκονομίας για τα αναπηρικά ζητήματα

Το απαισιόδοξο είναι πως ενώ καμία σχολή βιβλιοθηκονομίας δεν διαθέτει τέτοια μαθήματα, δεν υπάρχουν προοπτικές βελτίωσης ή αλλαγής στα προγράμματα σπουδών τους (Διάγραμμα 3). Συγκεκριμένα, το 27% αυτών που ανταποκρίθηκαν, δεν προτίθεται να συμπεριλάβει τα αναπηρικά ζητήματα στα προγράμματα σπουδών του ή να κάνει κάτι περισσότερο από αυτό που ήδη κάνει. Δυστυχώς, αποδεικνύεται πως ο αποκλεισμός των ΑμεΑ από τις υπηρεσίες πληροφόρησης δεν έχει επηρεάσει ή προβληματίσει ακόμη τους ιθύνοντες των σχολών που προετοιμάζουν την επόμενη γενιά των βιβλιοθηκονόμων.

Αν το τμήμα βιβλιοθηκονομίας δεν εστιάζει σε θέματα αναπηρίας, υπάρχει πρόθεση να συμπεριλάβει αυτά τα θέματα στο πρόγραμμα σπουδών του;

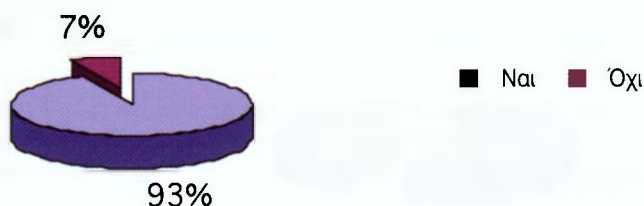

Διάγραμμα 3: Μελλοντική στάση των σχολών βιβλιοθηκονομίας για τα αναπηρικά ζητήματα

Μόνο το 20% προτίθεται να συμπεριλάβει αυτά τα θέματα στο πρόγραμμα σπουδών του μελλοντικά ή όταν έρθει η στιγμή αναθεώρησης του ήδη υπάρχοντος προγράμματος σπουδών.

Ύστερα από τα παραπάνω δεδομένα, είναι ιδιαίτερα αντιφατικό το γεγονός ότι το 93% των σχολών απάντησε ότι το ακαδημαϊκό τους προσωπικό είναι ενημερωμένο για τα παραπάνω θέματα (Διάγραμμα 4). Μόνο μια σχολή απάντησε αρνητικά, διευκρινίζοντας όμως ότι το ακαδημαϊκό προσωπικό της θα λάβει σύντομα επιμόρφωση και άλλη μια, η οποία ναι μεν απάντησε θετικά, αλλά πρόσθεσε ότι το επίπεδο ενημέρωσής τους είναι χαμηλότερο από όσο θα έπρεπε.

Το ακαδημαϊκό προσωπικό είναι ευαισθητοποιημένο και ενήμερο για θέματα, όπως προσβασιμότητα, χρήστες με αναπηρίες, πληροφοριακή συμπεριφορά των ΑμεΑ, υποστηρικτικές τεχνολογίες στις βιβλιοθήκες;

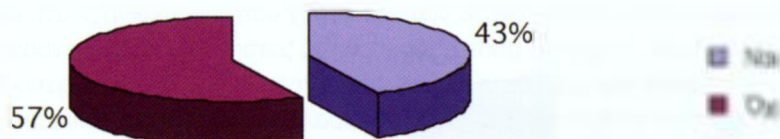

Διάγραμμα 4: Ακαδημαϊκό προσωπικό των σχολών βιβλιοθηκονομίας & αναπηρικά ζητήματα

Καμία όμως σχολή δεν προσδιόρισε αν το ακαδημαϊκό τους προσωπικό έχει κάποιο επιστημονικό υπόβαθρο σχετικό με τα ΑμεΑ στο πληροφοριακό περιβάλλον, αν έχουν κάποια επαγγελματική εμπειρία σε χώρους με τέτοιους χρήστες, αν έχουν εμβαθύνει σε παρόμοιες μελέτες, αν έχουν αναλάβει ή συμμετάσχει σε τέτοιες έρευνες ή προγράμματα ή αν στην πραγματικότητα, δεν έχουν έρθει ποτέ πρόσωπο με πρόσωπο με ένα χρήστη με αναπηρία.

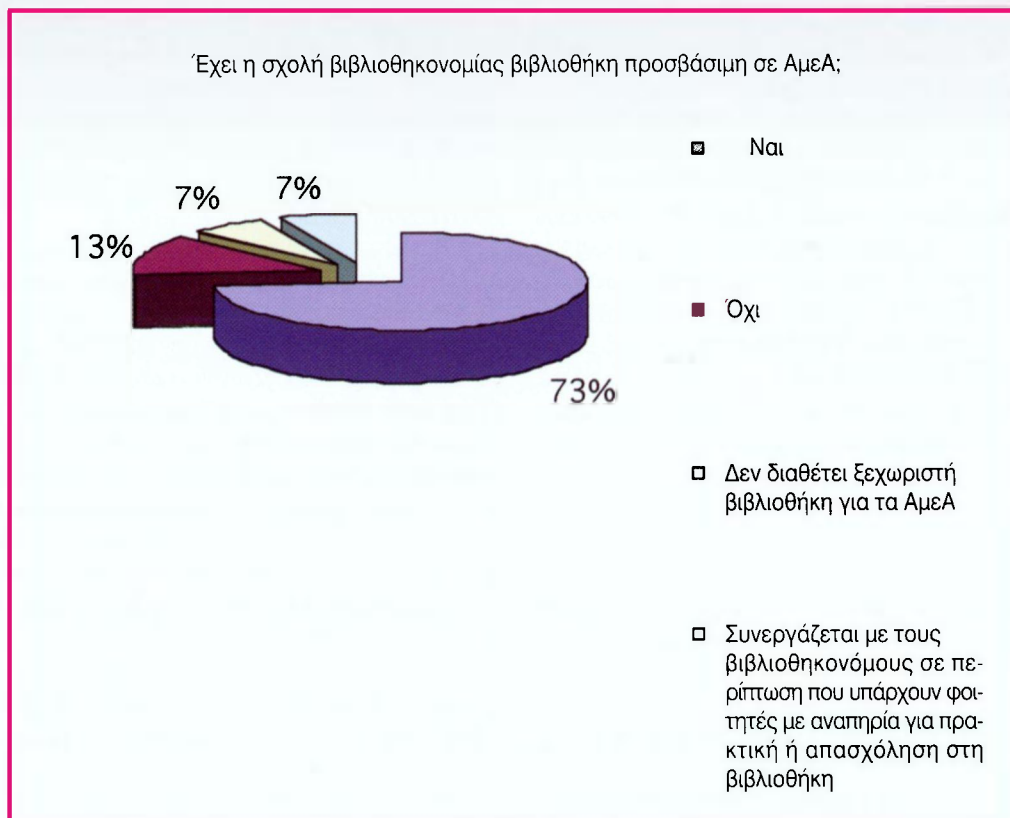
Στο επόμενο ερώτημα που τέθηκε, αν δηλαδή οι σχολές βιβλιοθηκονομίας διεξάγουν έρευνα επί αυτών των θεμάτων, το 57% δήλωσε λακωνικά πως διεξάγει έρευνα κυρίως αναθέτοντας σε φοιτητές διπλωματικές με αυτό το αντικείμενο (5).

Διεξάγει το τμήμα βιβλιοθηκονομίας έρευνα επί των θεμάτων αναπηρίας;

Διάγραμμα 5: Έρευνα των σχολών βιβλιοθηκονομίας επί των αναπηρικών ζητημάτων

Τέλος, επειδή το να διατείνεται μια σχολή βιβλιοθηκονομίας ότι διδάσκει θέματα εξυπηρέτησης χρηστών με αναπηρία, χωρίς η ίδια να παρέχει μια προσβάσιμη βιβλιοθήκη, θα ήταν το πλέον αντιφατικό, ερωτήθησαν οι σχολές αν διαθέτουν προσβάσιμη για όλους βιβλιοθήκη. Αισίως, το 73% των σχολών διαθέτει βιβλιοθήκη προσβάσιμη στα ΑμεΑ και το 7% δήλωσε πως συνεργάζεται με τους βιβλιοθηκονόμους σε περίπτωση που υπάρχουν φοιτητές με αναπηρία (ΦμεΑ) και ενδιαφέρονται να απασχοληθούν ή να κάνουν την πρακτική τους άσκηση στη βιβλιοθήκη (6).

Διάγραμμα 6: Προσβασιμότητα των βιβλιοθηκών των σχολών βιβλιοθηκονομίας

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής συνειδητοποιεί κανείς πως οι σχολές βιβλιοθηκονομίας δεν παρέχουν ακόμη μαθήματα για τα αναπηρικά ζητήματα και τα ΑμεΑ ως χρήστες. Τα αναπηρικά ζητήματα σε καμία σχολή δεν αποτελούν αυθύπαρκτο διδασκόμενο μάθημα. Αυτό που κάνουν είναι με κάποιο τρόπο να αναφέρονται στα ΑμεΑ στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων, χωρίς όμως αυτό να γίνεται συστηματικά και οργανωμένα.

Επίσης, το ακαδημαϊκό προσωπικό των σχολών βιβλιοθηκονομίας συνήθως έχει μια γενική γνώση για τα αναπηρικά ζητήματα και τις ΥΤ αλλά στερείται της εξειδίκευσης ή του εκπαιδευτικού υπόβαθρου επί αυτών των ζητημάτων. Αισίως όμως τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να διεξάγεται στις σχολές βιβλιοθηκονομίας έρευνα (διπλωματικές, εργασίες, διδακτορικές διατριβές, κ.ά.) με αντικείμενο την ευπαθή αυτή κοινωνική ομάδα.

Σύμφωνα με άλλη έρευνα του 2000 που εξέτασε όλες τις πιστοποιημένες από την ALA σχολές βιβλιοθηκονομίας, διαπιστώθηκε πως μόνο το 38% των ανταποκριθεισών σχολών καλύπτει τις ΥΤ ως ύλη στο απαιτούμενο μέρος του προγράμματος σπουδών τους (Walling, 2004).

Ωστόσο, τα τελευταία τέσσερα χρόνια έχουν γίνει αρκετές βελτιώσεις, όπως πρωτοβουλίες σε σχολικό, πανεπιστημιακό ή κρατικό επίπεδο, ερευνητικά προγράμματα, κ.ο.κ. Για παράδειγμα η New York Library με μια επιχορήγηση του IMLS (Institute of Museum and Library Services) προσπαθεί να επαυξήσει την ενημέρωση των μελλοντικών βιβλιοθηκονόμων χρηματοδοτώντας το "Making It REAL! Scholarship program" για φοιτητές της βιβλιοθηκονομίας. Όσοι συμμετάσχουν στο πρόγραμμα, λαμβάνουν εκπαίδευση για την προσβάσιμη σχεδίαση και συνεργάζονται με βιβλιοθήκες ώστε να βελτιώσουν την προσβασιμότητά τους (Comeaux & Schmetzke, 2007).

Το αισιόδοξο είναι πως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται κάποια κινητοποίηση στις σχολές βιβλιοθηκονομίας στο εξωτερικό, με παράδειγμα προς μίμηση την Ουγγαρία. Μερικές σχολές βιβλιοθηκονομίας έχουν αναθεωρήσει τα προγράμματα σπουδών τους ώστε να συμπεριλάβουν μαθήματα που δίνουν προτεραιότητα στα ζητήματα αναπηρίας. Άλλες πάλι έχουν αλλάξει τη διδακτέα ύλη, προσθέτοντας κριτήρια επιλογής υλικού για ειδικούς πληθυσμούς (π.χ. ΑμεΑ) ή αναφορές σε προσαρμογές υπηρεσιών προκειμένου αυτές να είναι προσβάσιμες. Ήδη σχολές βιβλιοθηκονομίας στις ΗΠΑ (π.χ. St. John's, C.W. Post, University of Pittsburgh) έχουν αρχίσει να ενσωματώνουν στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα μαθήματα για την εξυπηρέτηση των ηλικιωμένων, που φέρουν κάποιες αναπηρίες, π.χ. μειονεξίες όρασης (Kleiman, 1997). Συμπόσια, εργαστήρια, σεμινάρια, κτλ επί αυτών των θεμάτων είναι πλέον καθιερωμένα σε

κάποιες σχολές βιβλιοθηκονομίας, καθώς επίσης αποτελούν πια ρουτίνα οι παρουσιάσεις τέτοιων ζητημάτων σε εθνικά και παρόμοια επαγγελματικά συνέδρια.

Παρόλες τις βελτιώσεις όμως, οι ιστοσελίδες των σχολών βιβλιοθηκονομίας και επιστήμης της πληροφόρησης αμελούν μέχρι και σήμερα καθιερωμένες κατευθυντήριες οδηγίες προσβασιμότητας και συνεχίζουν να αποκλείουν αρκετούς δυνητικούς χρήστες. Η άγνοια ή η ολιγωρία για τέτοια θέματα δεν είναι μόνο κατάφωρα ρατσιστική αλλά έχει και μια δυσάρεστη επίδραση στην μελλοντική εκπροσώπηση των ΑμεΑ μέσα στο βιβλιοθηκονομικό επάγγελμα. Επιπλέον, όταν οι σχολές βιβλιοθηκονομίας & επιστήμης της πληροφόρησης αποτυγχάνουν να ανταποκριθούν σε οποιαδήποτε επιταγή προσβασιμότητας, μπορεί κανείς να υποπτευθεί γενική άγνοια ή αναισθησία του ακαδημαϊκού προσωπικού για αυτό το θέμα και κατ'επέκταση, ανεπαρκή κάλυψη των αναπηρικών ζητημάτων στο πρόγραμμα σπουδών.

Ένα επίσης αρνητικό σημείο που συνεχίζει να υπάρχει είναι ότι οι σχολές αυτές δεν προωθούν τα προγράμματά τους στην ανάπηρη κοινότητα, ώστε να προσελκύουν και υποψήφιους ΦμεΑ.

Ως προς την εκπαίδευση του προσωπικού ανεξαρτήτως με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, η προετοιμασία για τα αναπηρικά ζητήματα πρέπει να επεκτείνεται στους φοιτητές των σχολών βιβλιοθηκονομίας και επιστήμης της πληροφόρησης. Σε καμία περίπτωση η εκπαίδευση αυτή δεν έχει σκοπό να τους κάνει ειδικούς στη διάγνωση αναπηριών. Οι βιβλιοθηκονόμοι δεν πρέπει να έχουν εκτεταμένες ιατρικές γνώσεις αλλά να είναι οικείοι με τα βασικά χαρακτηριστικά των πρωταρχικών συνθηκών αναπηρίας, έτσι ώστε να κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο μια αναπηρία μπορεί να επηρεάσει τη χρήση των υπηρεσιών και των συλλογών της βιβλιοθήκης (Dequin, 1983). Πρέπει να μαθαίνουν μέσα από τις real-life εμπειρίες χρηστών, να παρακολουθούν σεμινάρια, συνέδρια, κ.ά. και να επιδιώκουν τη δια βίου εκπαίδευση. Το να παρακολουθήσει ο φοιτητής της βιβλιοθηκονομίας για ένα εξάμηνο ένα μάθημα για τα ΑμεΑ, δεν αρκεί. Πρέπει να λαμβάνει σχετική επιμόρφωση σε ετήσια βάση έτσι ώστε να παραμένει ενημερωμένος για εξελίξεις, νέες εκδόσεις των ΥΤ, καινοτομίες στο χώρο, κτλ.

Ακόμη όμως και αν η σχολή βιβλιοθηκονομίας δεν παρέχει την παραπάνω εκπαίδευση, υπάρχει πλούτος πληροφοριών στη διάθεση των βιβλιοθηκονόμων που μπορούν να τους ενημερώσουν και να τους ευαισθητοποιήσουν, όπως το βιβλίο *Serving the Disabled: a how-to-do-it manual for librarians* των Kieth Wright και Judith Davies (1991), το *Accessible Libraries on Campus* του Tom McNulty (1999), κ.ά. Άλλες χρήσιμες πηγές εκπαίδευσης και ενημέρωσης είναι το *Preparing Staff to Serve Patrons with Disabilities* (1995) των Courtney Deines-Jones και Connie Van Fleet's και το *Library Patrons with Disabilities* (1996) του Ray Turner. Ένα επίσης εξαιρετικό βιβλίο για θέματα προσέγγισης και εξυπηρέτησης των ΑμεΑ είναι το *Disability Awareness Kit* που ανέπτυξε το 1998 το Βασιλικό Βικτωριανό Ινστιτούτο για Τυφλούς (RVIB) προκειμένου να καθοδηγήσει τους βιβλιοθηκονόμους των δημοσίων βιβλιοθηκών. Σε αυτά τα βιβλία βιβλιοθηκονόμοι που νιώθουν άβολα ή νευρικότητα, όταν συστήνονται σε χρήστες με

αναπηρία, μπορούν να βρουν χρήσιμες συμβουλές για να γίνουν πιο εξυπηρετικοί. Οι φόβοι και οι ανασφάλειες του προσωπικού μπορούν να ξεπεραστούν μέσω της ενημέρωσης για τις αναπηρίες καθιστώντας τις έτσι κατανοητές. Γι' αυτό το προσωπικό πρέπει να υιοθετεί μια εξισορροπημένη προσέγγιση, η οποία να συνδυάζει ευαισθησία, κοινή λογική και σεβασμό.

Επιπλέον, υπάρχουν αρκετοί οργανισμοί οι οποίοι παρέχουν τέτοιου είδους εκπαίδευση, όπως το EASI στο Rochester Institute of Technology, το DO-IT (Disabilities, Opportunities, Internetworking, and Technology) στο Πανεπιστήμιο της Ουάσιγκτον και το SNOW (Special Needs Opportunity Windows) στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο. Επίσης, κατά καιρούς αναπτύσσονται συνεργατικά σχήματα εκπαίδευσης όπως αυτό μεταξύ του British Columbia College και του Institute Library Services (CILS), όπου παραδίδονται εργαστήρια σε βιβλιοθηκονόμους ακαδημαϊκών και δημοσίων βιβλιοθηκών για να μάθουν ποιό είναι το κατάλληλο πληροφοριακό περιβάλλον για τα ΑμεΑ (Err, 2006).

Γενικότερα, η εκπαίδευση του προσωπικού για τα αναπηρικά ζητήματα έχει γίνει περισσότερο δημοφιλής και εύκολα διαθέσιμη από ποικίλες πηγές τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά τη θέσπιση νομοθετημάτων που επέβαλαν τη συμμόρφωση των βιβλιοθηκών με αυτά (π.χ. το DDA). Εφόσον οι σχολές βιβλιοθηκονομίας κινητοποιήθηκαν μετά τη θέσπιση νομοθετημάτων, θα αναρωτιέται κανείς τι απέγινε με όλη εκείνη τη γενιά των βιβλιοθηκονόμων που αποφοίτησαν πριν το 1990. Οι βιβλιοθηκονόμοι αυτοί μπόρεσαν να αποκτήσουν κάποια πληροφόρηση μέσα από ινστιτούτα, σεμινάρια, εργαστήρια, συνέδρια και δημοσιεύματα. Μάλιστα πολλοί από αυτούς, αν και δεν είχαν λάβει το απαιτούμενο υπόβαθρο επίσημα από τις σχολές που αποφοίτησαν, επηρέασαν τις αλλαγές στα προγράμματα σπουδών βιβλιοθηκονομίας στα τέλη των δεκαετιών 1980 και 1990. Το 1990 όταν εφαρμόστηκε το Americans with Disabilities Act (ADA), σημειώθηκε μεγάλο ενδιαφέρον για τις υπηρεσίες σε χρήστες με αναπηρία. Μάλιστα την περίοδο εκείνη η συμμετοχή στο Academic Librarians Assisting the Disabled Discussion Group της ALA ήταν ιδιαίτερα μεγάλη και οι συζητήσεις στρέφονταν γύρω από τη διασφάλιση της προσβασιμότητας με οποιοδήποτε κόστος (Theiss, 1993).

Βέβαια δεν είναι ακόμη γνωστό πόσο καταλυτική μπορεί να είναι η δύναμη της συστηματικής εκπαίδευσης μέσα στις σχολές βιβλιοθηκονομίας και η επίδραση της στους μελλοντικούς βιβλιοθηκονόμους. Αυτό θα μπορεί κανείς να το διαπιστώσει μόνο όταν τα αναπηρικά θέματα ενσωματωθούν στα προγράμματα σπουδών των σχολών βιβλιοθηκονομίας. Ωστόσο, προβληματίζει ιδιαίτερα το γεγονός ότι βιβλιοθηκονόμοι δημοσίων βιβλιοθηκών, όσο καλά και αν ενημερώθηκαν, δεν άλλαξαν κατά πολύ τη νοοτροπία και τον τρόπο σκέψης τους (Vitzansky, 1994), χωρίς αυτό να αμφισβητεί βέβαια τη δύναμη της εκπαίδευσης των μελλοντικών βιβλιοθηκονόμων. Επίσης, προβληματίζει το ερώτημα κατά πόσο οι σχολές βιβλιοθηκονομίας και επιστήμης της πληροφόρησης είναι τα καλύτερα μέρη για να παρέχουν τέτοια εκπαίδευση από τη στιγμή που οι φοιτητές της βιβλιοθηκονομίας υπεισέρχονται ήδη σε τόσες και διαφορετικές πτυχές της βιβλιοθηκονομίας.

1. Charles, S. & Foster, M., 2004. *Supporting library users with disabilities: a guide for front-line staff*. 2nd ed. Dundee University Library.
2. Comeaux, D. & Schmetzke, A., 2007. Web accessibility trends in university libraries and library schools, *Library Hi Tech*, 25 (4), pp. 457-477
3. Dequin, H. C., 1983. *Librarians serving disabled children and young people*. Littleton, Co: Libraries Unlimited.
4. Epp, M. A., 2006. Closing the 95 percent gap: library resources sharing for people with print disabilities, *Library Trends*, 54 (3)
5. Evans, M. K., 2000. *Serving the needs of visually impaired information seekers in UK public libraries*. 66th IFLA Council and General Conference, Jerusalem, Israel, 13-18 August.
6. Kleiman, A. M., 1997. *Global greying: successful strategies for bridging information gaps with the elderly population*. 63rd IFLA General Conference, Denmark, Copenhagen, 31 August-5 September.
7. Leong, I. C. B. & Higgins, S. E., 2002. Public library services for wheelchair-bound young people in Singapore. *Libres*, [e-journal], 12 (1) [Διαθέσιμο στο <http://libres.curtin.edu.au/libres12n1/ChewHiggins.htm> (Ημερομηνία πρόσβασης: 30/08/05)]
8. Mates, B. T., 2004. *Computer technologies to aid special audiences*. Chicago: American Library Association.
9. Theiss, S. A., 1993. *Training the library staff about disabilities: a model for investigating staff education tested in seven public libraries*. Master's research paper. Ohio.
10. Velleman, R. A., 1980. *Library service to the disabled: an annotated bibliography of journals and newsletters*, *The Serials Librarian*, 5 (2), pp. 49-61
11. Vitzansky, W., 1994. *Managing a national library service for blind and print-handicapped persons*, *Library Management*, 15 (7), pp. 23-28
12. Walling, L. L., 2004. *Educating students to serve information seekers with disabilities*, *Journal of education for library and information science*, 45, pp. 137-148